

Børns møde med det danske straffesystem

– på vej mod mere 'voksen-straf'?¹

Kasper Jørgensen, ph.d.-stipendiat, AAU,

Annette Olesen, ph.d., lektor, AAU,

Lene Wachter Lentz, ph.d., lektor, AAU og

Birgit Feldtmann, Dr.jur., professor, AAU

Abstract

One of the shared features of the Nordic countries' approach towards children in conflict with the law is that there is no distinct criminal justice system for children. Children in conflict with the law are treated within the same system as adults, albeit with specific regulations and sanctions designed specifically for them. The fact that children are handled within the same system as adults raises the question of whether and how the 'punitive turn, Nordic style', which, according to criminological scholars, emerged during the 1990s, has influenced the treatment and punishment of children within the criminal justice system. This question is particularly relevant as children are protected by specific human rights provisions, most notably the Convention on the Rights of the Child (CRC). Based on a descriptive statistical data analysis, this article explores whether a change in the use of sanctions towards children in the Danish criminal justice system can be observed in the period from 1980 to 2020. The findings are related to a discussion about children's entitlement to special protection under the CRC.

Keywords

Danish criminal justice system, children/juveniles, children in conflict with the law, the UN Convention on the Rights of the Child, punitivity

Det danske straffesystem, børn og unge, børn i konflikt med straffeloven, FN's Børnekonvention, strafpopulisme

Introduktion

Børn nyder efter FN's Børnekonvention en særlig menneskeretlig beskyttelse (Feldtmann, 2020, 113 ff.), hvilket også gælder for børn i konflikt med straffeloven. FN's Børnekonvention sætter nogle menneskeretlige rammer for

1. Title in English: Children's encounters with the Danish criminal justice system: on a path to more 'adult punishment'?

staternes tilgang til børn uden for og inden for straffesystemet, bl.a. anbefales det, at børn behandles i et særskilt system (Feldtmann, 2020, 113 ff.), som er særligt tilpasset børnenes udvikling og behov. Alle de nordiske lande har tilsluttet sig Børnekonventionen, men har forskellige tilgange til børn, der begår strafbare handlinger. Et fællestræk blandt de nordiske lande er, at de ikke har et egentligt, særskilt straffesystem for børn,² men behandler børn inden for det samme 'enstrengede' straffesystem som voksne. Dette system indeholder dog særlige bestemmelser og sanktionsformer for børn (Haverkamp, 2007, 168 ff, 178 ff; Fornes, 2021, 22, 126 ff). Det betyder overordnet set, at tilgangen til børn, der begår strafbare handlinger, følger den strafferetlige tilgang til voksne. I den juridiske litteratur er der tidligere blevet udtrykt kritik af indførelsen af forhøjede strafferammer, tendenser til øget brug af straf og nye sanktionsformer, der specifikt retter sig mod børn. Kritikken bygger på, at grænsen mellem præventive indsatser og straf bliver uklar (Feldtmann, 2020, 122 ff.), og nye straffende tiltag mod børn kan blive 'forklædt' som hjælpeindsatser (Storgaard, 2007, 322 f., 2022, 173 ff.). Eksempelvis har Institut for Menneskerettigheder (2019, 214) udtrykt skepsis over for indførelsen af et nyt ungdomskriminalitetsnævn (UKN) (se nærmere nedenfor) og det forhold, at børn og unge, der begår kriminalitet, i højere grad end tidligere sanktioneres. I 2017 kom FN's Børnekomité med en eksplicit opfordring til, at Danmark reducerer den maksimale fængselsstraf for børn og unge (Committee on the Rights of the Child, 2017, para. 44 (e)), og i 2015 modtog Danmark kritik af FN's torturkomité for brugen af isolation over for børn og unge (Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, 2015, para. 33 (a)).

Selvom Danmark og de øvrige nordiske lande karakteriseres som 'exceptionelle' i den kriminologiske litteratur på grund af deres relativt beskedne fangebefolkning, humane fængselsforhold og evne til at modstå tendenser mod 'mere straf' (Pratt, 2008; Pratt og Eriksson, 2013), tyder det alligevel på, at de nordiske lande ikke er immune over for 'tough-on-crime' bevægelser (se f.eks. Ugelvik og Dullum, 2011; Smith og Ugelvik, 2017; Lappi-Seppälä, 2012) – heller ikke når det gælder børn i konflikt med straffeloven. Udviklingen mod 'mere straf' bliver i den kriminologiske litteratur betegnet som 'punitive turn, Nordic style', og det antages, at dette skifte gjorde sit indtog i Norden i 1990'erne (Lappi-Seppälä og Tonry, 2011, 28; Shammass, 2015; Balvig et al., 2015; Tham, 2001). De nordiske landes udvikling mod 'mere straf' er blevet diskuteret af flere (Tham, 2019; 2021; Andersson, 2019), og en undersøgelse af tendenser mod 'strafpopulisme' er derfor særlig relevant, da sådanne tendenser både kan udfordre proportionaliteten i strafferetten og grundlæggende retsstatslige og menneskeretlige principper (Elholm, 2021), alt imens de også kan udfordre børns særlige menneskeretlige beskyttelse. Denne artikel udspringer af et igangværende forskningsprojekt, der empirisk undersøger udviklingen

2. Vi anvender i denne artikel betegnelsen 'børn' som en fælles betegnelse for alle børn og unge i alderen 15-17 år, dvs. børn og unge over den kriminelle lavalder.

i den danske strafferet i perioden 1980-2020.³ Hensigten med artiklen er at undersøge, om tendenser imod 'mere straf' har påvirket den måde, børn i alderen 15-17 år bliver straffet på i Danmark. Artiklen tager derfor afsæt i 'punitivity' som et retligt fænomen og undersøger udviklingen i strafferetlige sanktioner, der anvendes mod børn, som har begået en strafbar handling i perioden 1980-2020 (den tidsmæssige afgrænsning begrundes nedenfor). Udviklingen i strafferetlige sanktioner anvendt mod børn vil blive diskuteret med inddragelse af Børnekonventionens krav og anbefalinger.

Artiklen er struktureret i tre delafsnit: I det *første afsnit* redegør vi for de overordnede rammer og anbefalinger, som FN's Børnekonvention fastsætter samt den danske strafferetlige tilgang, der anvendes mod børn, der har begået strafbare handlinger. I det *andet afsnit* præsenterer vi vores metode og det statistiske data, som danner grundlaget for den efterfølgende deskriptive analyse af sanktioner mod børn i perioden 1980-2020. I det *tredje afsnit* diskuterer vi – med afsæt i Børnekonventionens rammer og anbefalinger – resultaterne fra den deskriptive analyse. Artiklen afrundes med nogle konkluderende bemærkninger om, hvorvidt børn i konflikt med straffeloven er på vej mod mere 'voksen-straf'.

Den strafferetlige tilgang til børn i lyset af Børnekonventionen

I det følgende afsnit vil vi først gennemgå FN's Børnekonventions krav til, hvordan medlemsstater skal håndtere børn, der har begået strafbare handlinger, og herefter redegøre for dens anbefalinger vedrørende sanktioner mod børn. Endelig vil vi se nærmere på de sanktionsformer, der kan anvendes mod børn i Danmark.

FN's Børnekonvention

Som nævnt har Danmark ratificeret FN's Børnekonvention, men i modsætning til f.eks. Norge (Fornes, 2021, 28) har Danmark ikke valgt at inkorporere konventionen. Med andre ord er Børnekonventionen folkeretlig forpligtende for Danmark, og den kan påberåbes ved danske domstole, men den overtrumfer ikke dansk regulering (Mørk og Lindholm, 2020, 38 ff.). Med ratificeringen har Danmark også tilsluttet sig det menneskeretlige monitoreringssystem under konventionen (Barten og Feldtmann, 2017, 509 ff.). Dette system indebærer bl.a., at Børnekomitéen udgiver en række ikke-bindende generelle, tematiske anbefalinger '*general comments*', der indeholder konkrete overvejelser, fortolkninger og anbefalinger, som understøtter Børnekonventionens bindende bestemmelser og principper (Mørk og Lindholm, 2020, 45 ff.).

Et centralt, overordnet princip i Børnekonventionen og det tilknyttede monitoreringssystem er, at staternes tilgang til børn, som begår strafbare handlinger, skal være præget af et gennemtænkt og sammenhængende

3. Punitive Turn, Danish Style: Den strafferetlige lovgivningsproces i Danmark.

system, der inddrager de relevante bestemmelser og principper i Børnekonventionen, herunder princippet om barnets tarv i art. 3, stk.1. Konkret fremgår det af art. 40, stk. 3, at staterne skal '(...) søge at fremme indførelsen af love, fremgangsmåder, myndigheder og institutioner, som er specielt tilpasset børn, der mistænkes, anklages for eller anses for at have begået strafbart forhold (...)'. I art. 40, stk. 3 ligger dermed en forpligtigelse til at indrette og anvende et system, som er særlig tilpasset børn og deres behov. Det danske enstrenge system har som følge heraf været genstand for gentagne nationale og internationale kritikpunkter, ofte ledsaget af opfordringer til at etablere særlige domstole og institutioner til håndtering af sager mod børn, der er under mistanke for at have begået en strafbar handling. Dette fremgår bl.a. af Børnekomitéens rapport om Danmark fra 2017, hvor der eksplicit opfordres til, at Danmark så hurtigt som muligt etablerer særlige domstole med specialuddannet personale til behandling af sager mod børn, samt indfører særlige procedurer for disse sager (Committee on the Rights of the Child, 2017, para 44 (c)).

Et andet centralt princip i Børnekonventionens art. 40 stk. 3, (b) er, at staterne opfordres til at tage ikke-strafferetlige midler i brug '(...) hvor det er hensigtsmæssigt og ønskeligt, til at tage vare på sådanne børn uden at involvere retsinstanserne, forudsat at menneskerettigheder og retsgarantier respekteres i fuldt omfang.' Det betyder, at staterne opfordres til at etablere og anvende systemer og sanktioner, som tager vare på børn, som har begået strafbare handlinger uden at bruge formel strafferet, og uden at dette indskrænker børnenes retlige beskyttelse. Børnekomitéen præciserer i denne sammenhæng, at diversion, dvs. en behandling af barnets sag uden for det strafferetlige system, bør være fremgangsmåden i flertallet af sager, hvor børn har begået en strafbar handling. Dette gælder også for mere alvorlige lovovertrædelser. Komitéen anser diversionstiltag som mindre stigmatiserende og knytter det også til spørgsmålet om straffeattester. Børnekomitéen understreger, at diversion kan ske på forskellige tidspunkter i straffesagskæden og ikke må indebære en svækkelse af barnets retsstilling (General comment No. 24, 2019, para 15-18).

Hvis sagen mod barnet alligevel behandles inden for det strafferetlige system, skal sagen selvfølgelig gennemføres under retsstatslige principper. Børnekomitéen understreger, at der også i det formelle strafferetlige system skal indbygges muligheder for sociale- og uddannelsesmæssige tiltag. Samtidig understreger Børnekomitéen, at frihedsberøvende straffe kun skal finde begrænset anvendelse i sager mod børn, både under efterforskningen og som sanktion (General comment No. 24, 2019, para 19). Disse anbefalinger skal ses i lyset af Børnekonventionens art. 37, som vedrører frihedsberøvelse af børn, og som i litra (b) fastslår, at frihedsberøvelse af børn kun må bruges 'som en sidste udvej og for det kortest mulige passende tidsrum'. I Danmark bliver frihedsberøvelse anvendt både under efterforskningen (varetægtsfængsling, retsplejelovens § 762) og som sanktion (se nærmere nedenfor).

Der findes ingen egentlige børnefængsler i Danmark, og børn kan enten frihedsberøves i almindelige fængsler (typisk adskilt fra voksne indsatte) eller blive anbragt eller afsone i surrogat på en sikret institution (Feldtmann, 2020, 143 ff.). Børnekomitéen (2017) opfordrer eksplicit Danmark til at afskaffe muligheden for, at børn kan placeres i de samme fængsler som voksne, da det er veldokumenteret, at dette ikke gavner barnets tarv, og det kan have skadelige virkninger for barnets videre udvikling (Committee on the Rights of the Child, 2017, para 44 (f) og (g)).

Sanktionsformer målrettet voksne (og børn)

Med baggrund i Børnekonventionens overordnede principper redegøres i det følgende for de strafferetlige sanktioner, som børn kan ifalde. Grundlæggende gælder, at børn kan idømmes samme straffe som voksne. Hvis vi starter i den milde ende af skalaen, kan de få en bøde, som for denne aldersgruppe som udgangspunkt nedsættes til det halve beløb, dog mindst 500 DKK.⁴ Børn kan også idømmes betinget fængsel, jf. straffelovens § 56, betinget fængsel med vilkår om tilsyn mv., jf. § 57, kombinationsdomme med en betinget og en ubetinget del, jf. § 58, betinget med vilkår om samfundstjeneste, jf. §§ 62 og 63, og endelig ubetinget fængsel, jf. § 33. Selvom børn i det danske straffesystem i vid udstrækning er underlagt de samme reguleringer, procedurer og sanktioner som voksne, findes der enkelte hensyn i forhold til straffastsættelse, når det drejer sig om børn. Det vil således generelt være en formildende omstændighed, at gerningspersonen var under 18 år på gerningstidspunktet, jf. § 82, nr. 1. Derudover gælder, at en gerningsperson, der ikke var fyldt 18 år, da gerningen blev udført, ikke kan idømmes fængsel på livstid, jf. § 33, stk. 3. Tidligere kunne straffen for disse gerningspersoner ikke overstige fængsel i 8 år, men dette blev ændret i 2010. Ændringen blev begrundet med, at domstolene ikke burde være afskåret fra – i de allerværste tilfælde – at kunne lægge sådan vægt på retshåndhævelseshensynet⁵ Ligesom voksne kan børn derfor idømmes fængsel i 16 år i henhold til straffelovens § 33, og i 20 år hvis der er hjemmel til forhøjelse af straffen f.eks. efter § 88. Børn kan også idømmes forvaring, jf. § 70, som er en tidsubegrænset frihedsberøvelse for personer, som udgør en væsentlig eller nærliggende fare for andre.⁶

Sanktioner målrettet børn

Der findes også en række særlige sanktionsformer, der indeholder elementer af diversion og sigter på at imødekomme børnenes særlige behov i forbindelse med en straffesag. Disse kan f.eks. involvere en socialfaglig indsats efter lov om social service, der supplerer eller træder i stedet for sanktionstyperne bøde og fængsel (for en detaljeret gennemgang se Feldtmann, 2020, 115 ff.).

4. Jf. Rigsadvokatmeddelelsen (RM) afsnittet om strafudmåling §§ 80-84, pkt. 5.1.2.1.

5. Lovforslag 164 af 17/3-2010, pkt. 4.2.1. til lov 711 af 25/6 2010.

6. Se f.eks. U 2006.970 Ø og U 2010.857 Ø.

Et tiltalefrafald uden vilkår betyder, at man anses som skyldig, men at tiltale frafaldes uden sanktion. Oftest vil det strafbare forhold være tilstået, men der kan også være tale om, at skylden anses for at være utvivlsom, f.eks. hvis barnet er 'taget på fersk gerning'. Tiltalefrafald kan anses som et led i diversion, hvor sagen ikke gennemføres indenfor det formelle strafferetlige system. Et tiltalefrafald uden vilkår sker ved en skriftlig afgørelse fra anklagemyndigheden. Relevant for unge er navnlig muligheden for tiltalefrafald ved bødeforhold af 'ringe strafværdighed' f.eks. ved mindre butikstyverier, jf. retsplejelovens § 722, stk. 1, nr. 1 (RM om børn og unge, pkt. 5.2.2.). Et tiltalefrafald kan også ske med vilkår, jf. § 722, jf. § 723, stk. 1. Der kan meddeles samme vilkår som i betingede domme, f.eks. vilkår fastsat efter lov om social service. Vilkår kan kun fastsættes, hvis sigtede i retten har afgivet en uforbeholden tilståelse, hvis rigtighed bestyrkes ved de i øvrigt foreliggende omstændigheder, og retten skal godkende vilkårene, jf. § 723. Hvis et vilkår overtrædes, kan sagen genoptages.

Et tiltalefrafald kan også indeholde vilkår om ungdomskontrakt, jf. retsplejelovens § 722, stk. 1, nr. 2 og 3, jf. § 723, stk. 1 og § 52 i lov om social service. Ordningen med ungdomskontrakter, som begyndte som en forsøgsordning i 1991, blev gjort permanent i 1998 (Vejl. 1998, pkt. 1, Kyvsgaard, 2001, 105 f.). Formålet med denne ordning var bl.a., at politiet skulle inddrage de sociale myndigheder umiddelbart efter en lovertrædelses opklaring. Ungdomskontrakten bygger på, at barnet med samtykke fra forældre-myndighedsindehaveren forpligter sig til at deltage i visse nærmere opregnede aktiviteter som f.eks. beskikkelse af en fast voksen kontaktperson, deltagelse i foreningsaktiviteter, skole eller ungdomsklub, jf. § 52 i serviceloven, og barnet ikke begår strafbare forhold i prøvetiden, for at anklagemyndigheden afstår fra yderligere retsforfølgning (Vejl. 2019, pkt. 522). Vilkårene fastsættes normalt til et år og ikke i kortere tid end tre måneder (Vejl. 2019, pkt. 528 ff). Vilkår om betaling af erstatning og konfiskation vil også kunne indgå i kontrakten. Ungdomskontrakten har til hensigt at være umiddelbart mærkbar og giver en ramme og et perspektiv for barnet (Vejl. 1998, pkt. 2). Den er især tiltænkt de børn, der ikke er kommet ind i en mere fast kriminel løbebane, og hvis forbrydelser typisk består af indbrudstyveri eller andet tyveri, visse hærværksforhold eller brugstyveri af cykler eller knallerter (Vejl. 1998, pkt. 2; Vejl. 2019, pkt. 524).⁷ Hvis barnet ikke vil indgå en ungdomskontrakt, eller der ikke foreligger en tilståelse, må sagen afgøres ved dom, evt. som en betinget dom med vilkår om foranstaltninger efter serviceloven. Hvis barnet overtræder vilkårene, kan sagen genoptages med henblik på ændring af vilkår eller løbetid. I yderste konsekvens kan der rejses tiltale med påstand om en betinget dom (Vejl. 2019, pkt. 527 og 533). Tiltalefrafald med vilkår om ungdomskontrakt bør ikke benyttes i sager, hvor det er relevant at nedlægge påstand om betinget

7. Dette er dog ikke i overensstemmelse med Rigsadvokatens tilkendegivelse om, at brugstyveri af cykler og knallerter som udgangspunkt skal afgøres med bøde (RM 2023 om børn og unge, pkt. 5.2.1).

fængselsstraf med vilkår om at efterkomme en afgørelse fra UKN (RM 2023 om børn og unge, pkt. 5.2.6.2).

Hvis et barn har begået grovere personfarlig kriminalitet eller anden alvorlig kriminalitet, som vil kunne medføre ubetinget fængselsstraf fra 30 dage op til ca. 1 år (evt. op til 1,5 år), kan retten idømme en ungdomssanktion (Vestergaard, 2017, 44 ff.). Målgruppen er børn med markante tilpasningsproblemer, og sanktionen indebærer, at den dømte skal undergive sig en struktureret, kontrolleret og socialpædagogisk behandling af to års varighed, hvis det må anses for formålstjenligt ift. at forebygge yderligere lovovertrædelser, jf. straffelovens § 74 a. (LFF 2001, pkt. 4.2). Barnets ophold på døgninstitution eller godkendt opholdssted må ikke vare længere end 1,5 år, hvoraf barnet højst må opholde sig på en sikret afdeling for børn og unge i 1 år.

Siden 2019 har retten også kunne fastsætte, som et led i en betinget eller ubetinget dom, at børn skal efterkomme en afgørelse fra UKN,⁸ der bl.a. kan pålægge barnet en straksreaktion, jf. § 12, fastsætte et forbedringsforløb på op til to års varighed, jf. § 13 eller anbringelse uden for hjemmet (som led i et forbedringsforløb), jf. § 14 ff. Da vi ser på udviklingen af sanktionsformer mod børn i perioden 1980-2020, har vi ikke haft mulighed for at inkludere brugen af UKN i vores deskriptive analyse, da UKN først blev implementeret i 2020. Vi vil dog inkludere betragtninger om dette nyere tiltag i vores diskussionsafsnit (se også Storgaard, 2022; Feldtmann, 2020).

Udviklingen i strafferetlige sanktioner der anvendes mod børn

Vi indleder dette afsnit med at redegøre for vores metode og det statistiske data, der danner grundlag for vores deskriptive analyse. Den deskriptive analyse omfatter perioden 1980-2020, og undersøger først udviklingen i den kriminalitet, som børn straffes for at have begået. Dernæst bliver udviklingen i strafferetlige sanktioner, der generelt anvendes mod børn, undersøgt, og slutteligt undersøger vi strafferetlige sanktioner, der specifikt anvendes mod børn, som straffes for at have begået en ejendomsforbrydelse.

Data og metode

Særligt inden for den kriminologiske litteratur er der en betydelig mangel på begrebsmæssig klarhed over fænomenet 'punitivity', hvilket har resulteret i mange forskellige operationaliseringer (Hamilton, 2014, 322, se også Tham, 2019). Dette har bl.a. givet anledning til diskussioner om validiteten af undersøgelser, der omhandler 'the punitive turn' (se f.eks. diskussionen mellem Tham (2021) og Anderson (2019)). Vi anerkender punitivity-begrebets kompleksitet, og vi finder det særligt væsentligt at arbejde med en klar definition og afgrænsning af 'punitivity' for at gøre begrebet målbart. Derfor forholder vi os til 'punitivity' som et udelukkende retligt fænomen,

8. Lov 1705 af 27/12-2018.

som vi i denne konkrete sammenhæng definerer og afgrænser til 'statens anvendelse af strafferetlige sanktioner mod børn, der har begået en strafbar handling'.

Nærværende studie bygger på tesen om, at tendenser mod 'mere straf' kan have en afsmittende effekt på børn pga. det danske enstrengede straffesystem. Studiet sigter således mod at teste, om disse tendenser har påvirket anvendelsen af strafferetlige sanktioner mod børn, der har begået en strafbar handling (Cahill-O'Callaghan og Mulcahy, 2022, 107; Banakar og Travers, 2005). For at undersøge denne tese inddrager vi data fra statistikbanken hos Danmarks Statistik, der bl.a. inkluderer afsagte domme i forbindelse med overtrædelse af straffeloven og særlovene.⁹ Den ovenstående redegørelse af krav og anbefalinger fra FN's Børnekonvention samt de strafferetlige sanktioner, der kan anvendes mod børn i Danmark, har understøttet vores afgrænsning af de statistiske data. Vi har valgt kun at tage udgangspunkt i straffelovens forbrydelser, da disse typisk har en højere strafferamme, og dermed kan sanktioneres hårdere end særlove som våbenloven og lov om euforiserende stoffer mv. Samtidig har flere særlove en 'overbygning' i straffeloven for grovere overtrædelser. Det er således den retlige ramme, der har virket som afgrænsning af vores datasæt (Christensen og Madsen, 2021, 126; Pedersen, 2018, 60), mens bearbejdning af det statistiske datasæt bygger på en systematisk og struktureret tilgang hentet fra samfundsvidenskaben (Banakar og Travis, 2005, 11). Datasættet omfatter alle strafferetlige afgørelser i perioden 1980-2020 opdelt efter overtrædelsens art, afgørelsestype,¹⁰ køn og alder på afgørelsestidspunktet. Den kriminologiske litteratur peger på, at udviklingen mod en mere straffende tilgang startede i Norden i 1990'erne (Pratt et al., 2011). Det er derfor relevant at se på perioden før, under og efter denne udvikling, hvorfor den tidsmæssige ramme for analysen er 1980-2020. Data fra 2020 vil generelt fremstå underestimeret på grund af Corona-epidemien, men tager vi hele perioden i betragtning, vil dette ikke have væsentlig betydning for den samlede udvikling. Datasættet er yderligere afgrænset til alene at omfatte børn i aldersgruppen 15-17 år uafhængig af køn. Det er således kategorierne, der belyser overtrædelsens art og afgørelsestype, som udgør grundlaget for vores undersøgelse. Det betyder også, at vores undersøgelse bygger på statistik udført på administrativt registerdata. Data er således baseret på antal afgørelser og ikke på individniveau, og dermed kan det samme barn have flere afgørelser i løbet af samme optællingsperiode, hvorfor tallene ikke viser det præcise omfang af børn, der straffes for en strafbar handling. Vi har således ikke til hensigt at undersøge udviklingen i den kriminalitet, som børn begår eller sigtes/tiltales for, vi vil

9. STRAF40: Strafferetlige afgørelser efter overtrædelsens art, afgørelsestype, alder og køn

10. Danmarks statistik anvender begrebet afgørelsestype, hvor vi anvender begrebet sanktionstype.

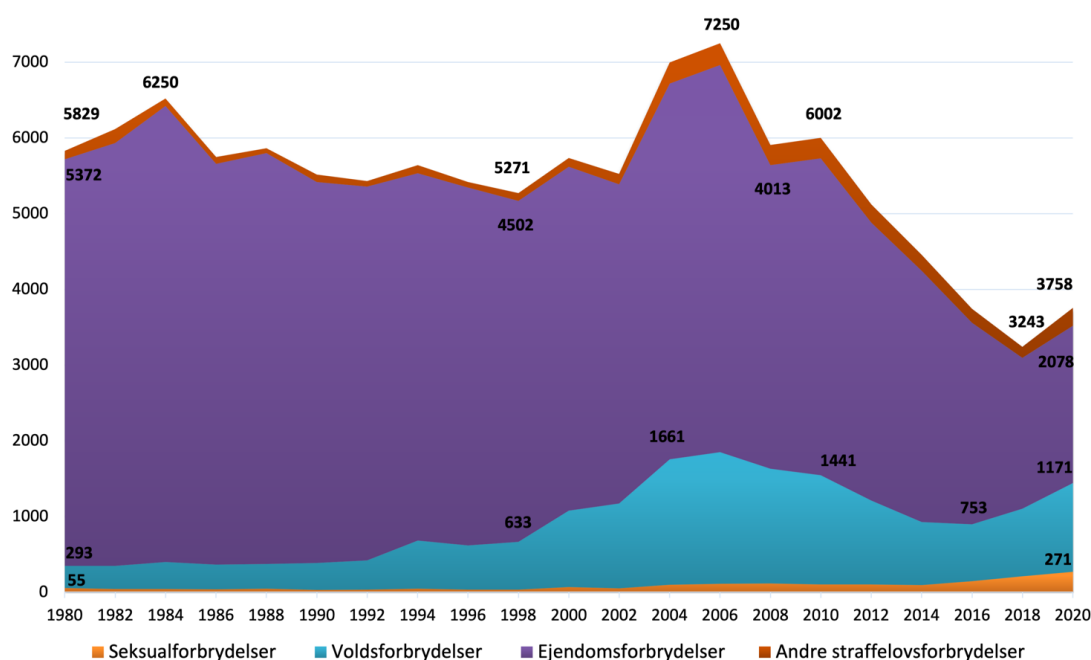
alene belyse udviklingstendenser i den kriminalitet, som børn straffes for, og udviklingstendenser i den måde børn straffes på. For at overskueliggøre datagrundlaget, tager vi afsæt i fire overordnede hovedkategorier i straffeloven, som også fremgår af datasættet: seksual-, volds- og ejendomsforbrydelser samt andre straffelovsovertrædelser,¹¹ og vi ser alene på antal fældende afgørelser, der omfatter betinget og ubetinget frihedsstraf, bødeafgørelse, tiltalefrafald og anden afgørelse, såsom foranstaltningsdom og advarsel. De ikke-fældende afgørelser; påtaleopgivelse, tiltaleundladelse og frifindelse, indgår ikke i datasættet, da disse ikke indebærer en skyldsformodning, og dermed ikke medfører en sanktion. Vi illustrerer først udviklingen i den kriminalitet, børn straffes for, herefter udviklingen i anvendelsen af sanktionstyper mod børn, og endelig foretager vi en særskilt analyse af udviklingen i anvendelsen af sanktionstyper mod børn, der straffes for at have begået ejendomsforbrydelser, som bl.a. omfatter forskellige former for berigelseskriminalitet, hærværk og brandstiftelse. Når vi vælger at fokusere på ejendomsforbrydelser, er det både ud fra en retlig og statistisk betragtning, idet ejendomsforbrydelser ifølge straffeloven er særligt egnet til at illustrere anvendelsesområdet for de forskellige sanktionstyper, som bøde, tiltalefrafald og betinget fængselsstraf, idet ejendomsforbrydelser generelt anses som en 'mildere' forbrydelse end f.eks. personfarlig kriminalitet. Derudover udgør ejendomsforbrydelser den hovedkategori, som børn oftest er blevet straffet for set over hele optællingsperioden.

Det giver anledning til nogle metodiske udfordringer, når vi alene ser på overordnede hovedkategorier indenfor straffeloven, da vi f.eks. ikke har mulighed for at nuancere, hvilke underkategorier eller specifikke straffelovsovertrædelser, som driver udviklingen i den pågældende kategori. Det er dog ikke hensigten med denne artikel at give et dybdegående indblik i denne udvikling, derimod er intentionen at pege på nogle overordnede tendenser i anvendelsen af strafferetlige sanktioner mod børn, som har begået en strafbar handling. Det er ud fra dette fokus og med disse metodiske overvejelser i mente, at vi på baggrund af den følgende deskriptive analyse har identificeret en række bekymringer i forhold til den måde, som børn straffes på i Danmark.

Udviklingen i kriminalitetstyper som børn straffes for

Som udgangspunkt sætter en straffebestemmelse rammen for den sanktion, som kan idømmes, hvis bestemmelsen overtrædes. Derfor er det indledningsvis væsentligt at undersøge udviklingen i kriminalitetstyper, som børn straffes for i perioden 1980-2020. Denne udvikling inden for fire hovedkategorier i straffeloven skitseres i figur 1.

11. Andre straffelovsforbrydelser omfatter bl.a. forbrydelse mod myndigheder og myndigheds personer, falsk forklaring i retten, salg og smugling af narkotika mv.

Note 1: Figuren viser antallet af fældende afgørelser mod, på afgørelsestidspunktet, 15-17-årige børn. Antallet af fældende afgørelser er fordelt efter årstal og de fire hovedkategorier i straffeloven: seksual-, volds- og ejendomsforbrydelser samt andre straffelovsforbrydelser. Tallene omfatter i udgangspunktet hovedforholdet i afgørelsen. Tallene er baseret på et dataudtræk fra Danmarks Statistik vedrørende strafferetlige afgørelser: STRAF40: strafferetlige afgørelser efter overtrædelsens art, afgørelsestype, alder og køn.

Figur 1. Antallet af fældende afgørelser mod børn efter årstal for fire hovedkategorier af kriminalitetstyper i straffeloven.

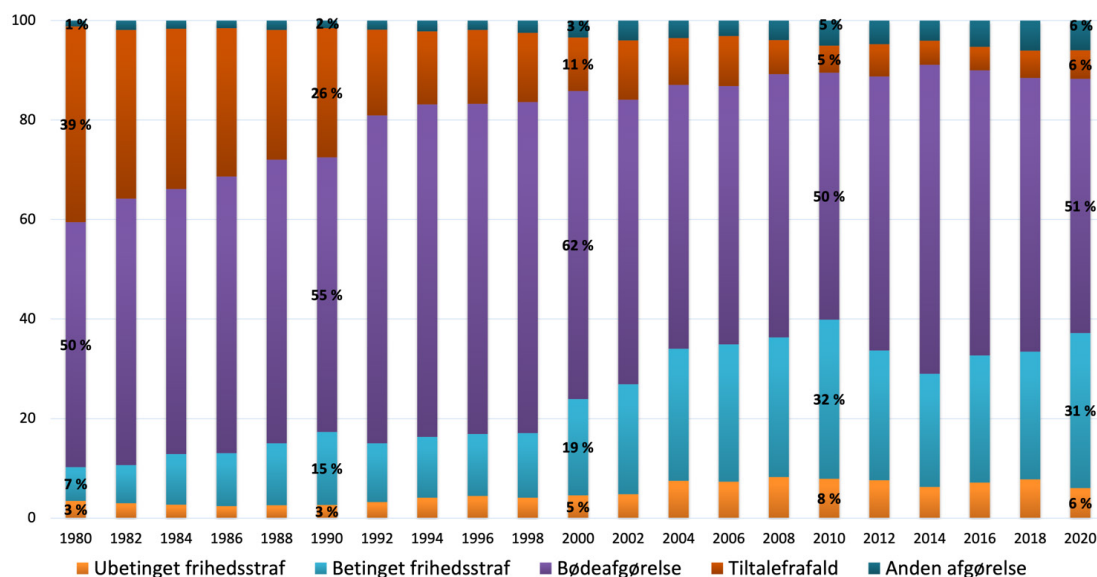
Betrager vi den generelle udvikling i fældende afgørelser mod børn, er antallet inden for fire hovedkategorier af forbrydelser i straffeloven faldet markant i perioden 1980-2020 (fra 5829 afgørelser i 1980 til 3758 afgørelser i 2020). I perioden 1980-2000 er antallet af fældende afgørelser mod børn dog forholdsvis stabilt, men med mindre udsving. I 2002 stiger det samlede antal afgørelser, men denne stigning afløses af et markant fald i 2006, som fortsætter frem til 2018, hvor antallet af afgørelser mod børn igen begynder at stige. Over hele perioden falder det samlede antal fældende afgørelser mod børn med cirka 36%, hvor det største fald på omkring 55% ses i perioden 2006-2018. Denne udvikling skyldes i høj grad et betydeligt fald i antallet af fældende afgørelser for hovedkategorien ejendomsforbrydelser, som er faldet med omkring 61% fra 1980-2020. Inden for denne hovedkategori ses det største fald også i perioden 2006-2018. Det mest markante fald ses i antallet af fældende afgørelser for indbrud i forretninger, virksomheder osv. (fra 1155 afgørelser i 1980 til 28 afgørelser i 2020). Samtidig beror faldet på en generel nedgang i antallet af sager vedrørende indbrudstyveri, butikstyveri og brugstyveri af biler (se også Justitsministeriets Forskningskontor, 2010a, 4, 2010b, 4-5, 2011, 6, 2012, 4) samt generelle udsving i sigtelsesprocenten (Clausen et al., 2009, 25). Modsat det generelle fald i antallet af ejendomsforbrydelser ses en betydelig stigning i antallet af fældende afgørelser for voldsforbrydelser i løbet af hele perioden (fra 293 afgørelser i 1980

til 1171 afgørelser i 2020). Den største stigning ses fra 1998-2006 (fra 633 afgørelser i 1998 til 1741 afgørelser i 2006), hvilket bl.a. skyldes et politisk fokus på denne kriminalitetstype, der bl.a. resulterede i Voldspakke II i 1997 og omfattende strafskærper i straffelovens voldsbestemmelser i 2002. Samtidig medførte det politiske fokus på vold, at befolkningen blev mindre tolerant over for vold og mere tilbøjelige til at anmelde vold (Balvig, 2001; Balvig og Kyvsgaard, 2005, 64). Antallet af fældende afgørelser vedrørende seksualforbrydelser stiger også betydeligt i perioden 1980-2020 (fra 55 afgørelser i 1980 til 271 afgørelser i 2020). Den største stigning ses efter 2018, hvilket primært kan tilskrives Umbrella-sagen, hvor omkring tusind børn blev dømt for at have delt seksuelt krænkende materiale af børn (se også Justitsministeriets Forskningskontor, 2020, 17).

Udviklingen i sanktionstyper anvendt mod børn, der har begået en strafbar handling

Som beskrevet ovenfor kan børn idømmes forskellige sanktioner for en strafbar handling. Med afsæt i figur 1, der skitserer udviklingen i den kriminalitet, som børn straffes for, giver vi i dette afsnit et overordnet, deskriptivt billede af udviklingen i sanktionstyper, som anvendes mod børn, der har begået en strafbar handling i perioden 1980-2020. Denne udvikling skitseres i figur 2.

Note 2: Figuren viser den procentvise fordeling af sanktionstyper anvendt mod, på afgørelsestidspunktet, 15-17-årige børn, som er dømt efter en eller flere af de fire hovedkategorier i straffeloven: seksual-, volds- og ejendomsforbrydelser samt andre straffelovsforbrydelser. Tallene er baseret på et dataudtræk fra Danmarks Statistik om strafferetlige afgørelser: STRAF40: strafferetlige afgørelser efter overtrædelsens art, afgørelsestype, alder og køn.

Figur 2. Fordeling af sanktionstyper anvendt mod børn i procent for overtrædelse af straffeloven efter år.

Betragter vi den generelle udvikling af anvendelsen af sanktionstyper anvendt mod børn ud fra den procentvise fordeling, er bødeførelse den mest anvendte sanktion af alle sanktionstyper i hele perioden. Omfanget af bødeførelser er stigende med 12 procentpoint fra 1980-2000 (fra 50 % af alle afgørelser i 1980 til 62 % af alle afgørelser i 2020), hvorefter anvendelsen heraf aftager med stort set tilsvarende frem til 2020. Tiltalefrafald er den næstmest anvendte sanktion fra 1980 (39 % af alle afgørelser) til og med 1998 (14 % af alle afgørelser). Fra 1998 er betinget frihedsstraf den næstmest anvendte sanktionstype helt frem til 2020. Set over hele perioden falder omfanget af tiltalefrafald med 33 procentpoint (fra 36 % af alle afgørelser i 1980 til 3 % af alle afgørelser i 2020), og det største sammenhængende fald på 25 procentpoint ses fra 1980-1998. En blandt flere forklaringer på dette fald er givetvis, at der fra 1981-2006 er færre tilståelsessager (Clausen et al., 2009), hvilket kan have indvirkning på anvendelsen af tiltalefrafald.

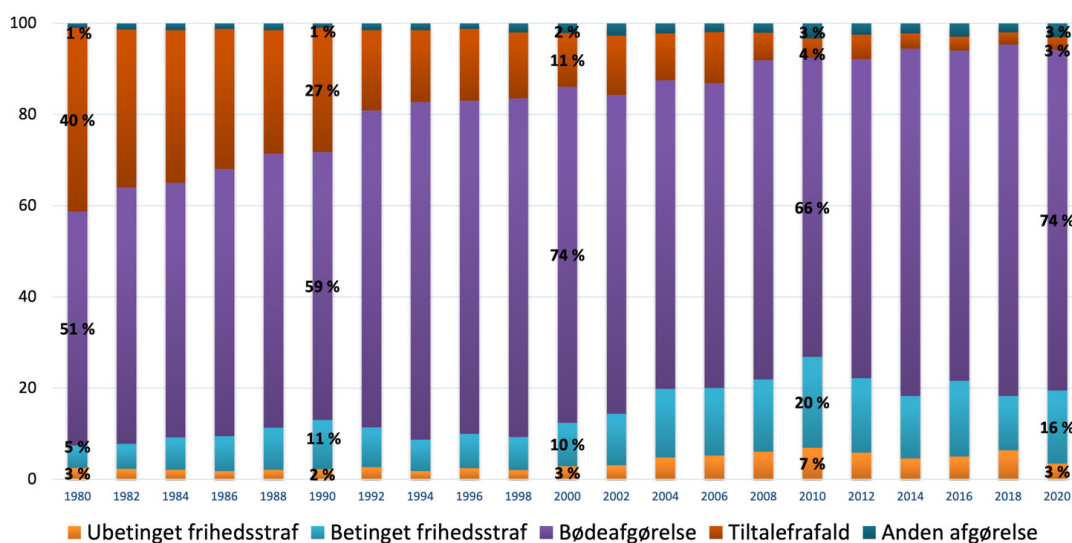
Der sker ikke alene et markant fald i omfanget af tiltalefrafald, men også en betydelig ændring i anvendelsen af denne sanktionstype. Op igennem 1980'erne og det meste af 1990'erne dominerer tiltalefrafald med hjælpeforanstaltninger efter serviceloven inden for kategorien af tiltalefrafaldsavgørelser. Underkategorien tiltalefrafald med vilkår efter serviceloven udgjorde i 1980 hele 1.854 af de i alt 1.919 afgørelser om tiltalefrafald, og i 1998 udgjorde det tilsvarende 475 ud af 601 afgørelser. Efter indførelsen af tiltalefrafald med vilkår om ungdomskontrakt i 1998, vandt denne underkategori frem for en kortere periode, og i 2002 var 226 ud af 507 afgørelser om tiltalefrafald med vilkår om ungdomskontrakt. Efter 2002 var tiltalefrafald uden vilkår den mest fremtrædende underkategori, og i 2020 var 152 ud af 158 afgørelser om tiltalefrafald uden vilkår. De resterende seks afgørelser om tiltalefrafald var med vilkår om ungdomskontrakt. Inden for kategorien af tiltalefrafaldsavgørelser faldt omfanget af tiltalefrafald med vilkår om ungdomskontrakt med 30 procentpoint fra 1998-2020. Tiltalefrafaldsavgørelser mod børn falder nærmest tilsvarende med, at antallet af afgørelser om betinget og ubetinget frihedsstraf mod børn stiger i perioden 1980-2010. Herefter er afgørelserne om betinget frihedsstraf svagt faldende, mens afgørelserne om ubetinget frihedsstraf er forholdsvis stabile. Set over hele perioden er anvendelsen af betinget frihedsstraf i forhold til de øvrige sanktionstyper steget med 24 procentpoint (fra 7% af alle afgørelser i 1980 til 31% af alle afgørelser i 2020). En del af denne udvikling drives af en betydelig stigning i antallet af fældende afgørelser for seksual- og voldsforbrydelser (jf. fig. 1), som medfører betinget frihedsstraf, men også inden for ejendomsforbrydelser og andre forbrydelser ses en stigning i omfanget af betingede frihedsstraffe over hele perioden. Omfanget af ubetinget frihedsstraf er i perioden 1980-2020 steget med 3 procentpoint (fra 3 % af alle afgørelser i 1980 til 6 % af alle afgørelser i 2020). Inden for kategorien af ubetinget frihedsstraf ses kun en begrænset anvendelse af ungdomssanktion siden indførelsen i 2008, hvor 25 % af alle ubetingede frihedsstraffe var ungdomssanktion og tilsvarende 9 % i 2020.

Indenfor kategorien af ubetinget frihedsstraf falder omfanget af ungdoms-sanktion således med 16 procentpoint fra 2008-2020.

Udviklingen i sanktionstyper, anvendt mod børn, der har begået en ejendomsforbrydelse

For at undersøge om den generelle udvikling i sanktionstyper, der anvendes mod børn, også gælder 'mindre alvorlige' former for kriminalitet, giver vi i dette afsnit et overordnet, deskriptivt billede af udviklingen i sanktionstyper anvendt mod børn, der har begået en ejendomsforbrydelse i perioden 1980-2020. Denne udvikling skitseres i figur 3.

Note 3: Figuren viser den procentvise fordeling af sanktionstyper anvendt mod, på afgørelsestidspunktet, 15-17-årige børn for ejendomsforbrydelser. Tallene er baseret på et dataudtræk fra Danmarks Statistik om strafferetlige afgørelser: STRAF40: strafferetlige afgørelser efter overtrædelsens art, afgørelsestype, alder og køn.

Figur 3. Fordeling af sanktionstyper i procent for ejendomsforbrydelser efter år.

Betragter vi udviklingen i de sanktionstyper, der anvendes mod børn for ejendomsforbrydelser, er den forholdsvis sammenlignelig med den generelle udvikling for overtrædelse af straffeloven i perioden 1980-2020 (jf. fig. 2). Bødeafgørelser er forsat den mest anvendte sanktionstype, men til forskel fra den generelle udvikling ses der indenfor ejendomsforbrydelser en betydelig stigning på 23 procentpoint i omfanget af bødeførelser set over hele perioden (fra 51 % af alle afgørelser i 1980 til 74 % af alle afgørelser i 2020). Tiltalefrafald er også indenfor ejendomsforbrydelser den næstmest anvendte sanktionstype fra 1980-2004, hvorefter betingede frihedsstraffe er den næstmest anvendte sanktionstype i resten af optællingsperioden. Set over hele perioden falder omfanget af tiltalefrafald med 37 procentpoint (fra 40 % af alle afgørelser i 1980 til 3 % af alle afgørelser i 2020). I tråd med den generelle udvikling ses der ikke alene et markant fald i omfanget af tiltalefrafald, men også en betydelig ændring i anvendelsen af denne

sanktionstype fra tiltalefrafald efter serviceloven eller vilkår om ungdomskontrakt til tiltalefrafald uden vilkår. I perioden 1980-2010 stiger betingede frihedsstraffe betydeligt både i antal (fra 219 betingede frihedsstraffe i 1980 til 638 betingede frihedsstraffe i 2010) og fordelingsmæssigt i forhold til de andre sanktionstyper (15 procentpoint). I samme periode stiger ubetingede frihedsstraffe tilsvarende både i antal (fra 116 ubetingede frihedsstraffe i 1980 til 223 ubetingede frihedsstraffe i 2010) og fordelingsmæssigt i den pågældende periode (4 procentpoint). Herefter falder omfanget af betingede frihedsstraffe med 4 procentpoint og tilsvarende falder ubetingede frihedsstraffe med 3 procentpoint fra 2010 frem til 2020. I tråd med den generelle udvikling ses der også indenfor ejendomsforbrydelser kun en begrænset anvendelse af ungdomssanktion siden indførelsen i 2008, hvor 22 % af alle ubetingede frihedsstraffe var ungdomssanktion og tilsvarende 10 % i 2020. Indenfor kategorien af ubetinget frihedsstraf falder omfanget således med 12 procentpoint fra 2008-2020 for ejendomsforbrydelser.

Er børn i konflikt med straffeloven på vej mod mere 'voksen-straf'?

I dette afsnit diskuterer vi vores resultater fra den deskriptive analyse i forhold til Børnekonventionens rammer og anbefalinger for medlemsstaternes tilgang til børn uden for og inden for straffesystemet. Afsnittet afrundes med nogle konkluderende bemærkninger om, hvorvidt børn i konflikt med straffeloven er på vej mod mere 'voksen-straf'.

Selvom vi baserer denne undersøgelse på en klar definition og afgrænsning af 'punitivity' som 'statens anvendelse af strafferetlige sanktioner mod børn, der har begået en strafbar handling', er det ikke uden fænomenets kompleksitet for øje, at vi fremhæver en række problemstillinger vedrørende udviklingen i anvendelsen af strafferetlige sanktioner mod børn i Danmark. Vi anerkender således, at kriminalitetsbilledet til en vis grad afspejler sig i anvendelsen af strafferetlige sanktioner, og vi finder det derfor væsentligt at tydeliggøre, hvilken kontekst vores tolkning af den deskriptive analyses resultater og følgende diskussion udspringer af. Samlet set er antallet af børn, der straffes for strafbare handlinger, faldet markant i perioden 1980-2020. Selvom ejendomsforbrydelser var og er den største hovedkategori af forbrydelser i straffeloven, som børn straffes for, er der sket en betydelig forandring af de kriminalitetstyper, som børn straffes for. Alvorligere kriminalitetstyper er blevet mere fremherskende over årene, og op igennem 1990'erne begynder voldsforbrydelser at fylde mere i det samlede kriminalitetsbillede. Samtidig ændrer gruppen af børn, der begår kriminalitet, sig også, idet en lille, hård kerne af børn i stigende grad begår størstedelen af ungdomskriminaliteten (Pedersen og Jørgensen, 2017).

Ungdomskriminaliteten er på flere parametre blevet hårdere, og Børnekonventionen udelukker heller ikke muligheden for at straffe børn, men

Børnekomitéen anbefaler, at børn skal behandles inden for et gennemtænkt og sammenhængende system, der tager højde for barnets udvikling og særlige behov samt vægter barnets resocialisering (se art. 40, stk. 1 og stk. 3). I Danmark, som i de øvrige nordiske lande, findes der som nævnt ikke et særskilt strafferetligt system for børn, men der findes flere former for sanktioner i det danske enstrengede straffesystem, der inkluderer elementer af diversion med det formål at imødekomme børns særlige behov. Tiltalefrafald er på flere måder i tråd med Børnekonventionens anbefalinger om diversion, da tiltalefrafald bygger på en fremgangsmåde, der behandler barnet uden for den (videre) formelle strafferetlige procedure, og ved tiltalefrafald med vilkår kan disse tilpasses barnets individuelle behov og dermed understøtte barnets videre udvikling. Samtidig kan tiltalefrafald gennemføres med kortere sagsbehandlingstid, og ved et tiltalefrafald vil det ikke blive pålagt barnet at betale sagens omkostninger. Tiltalefrafald vil heller ikke fremgå af straffeattesten, hvis barnet ikke begår en ny forseelse indenfor to år. Derudover kan man formode, at tiltalefrafald er mindre stigmatiserende end andre sanktionsformer, da barnet netop undgår at få sin sag behandlet i det formelle strafferetlige system. Sammenlignet med børn, der idømmes andre sanktioner, belyser Stevens (2003), at risikoen for tilbagefald til ny kriminalitet er relativ lav efter et tiltalefrafald. Undersøgelsen viser, at det indenfor en toårig observationsperiode er 20 % af børnene, der har fået tiltalefrafald med vilkår, der begår ny kriminalitet, hvorimod 33 % af børnene idømt en betinget dom og 48 % af børnene idømt en ubetinget dom falder tilbage i kriminalitet (Stevens, 2003, 5). Tiltalefrafald betragtes således som en sanktionstype, der i nogen grad vægter hensynet til barnets resocialisering og imødekommer Børnekonventionens anbefalinger. Selvom der sker et markant fald i anvendelsen af tiltalefrafald i perioden 1980-2000, forbliver tiltalefrafald en af de mest anvendte sanktioner mod børn frem til årtusindskiftet. Efter årtusindskiftet går tiltalefrafald stort set i glemmebogen, og selv efter indførelsen af tiltalefrafald med vilkår om ungdomskontrakt i 1998, som var en mere 'håndfast' udgave af den tidligere meget anvendte tiltalefrafald med vilkår efter serviceloven, havde den kun en begrænset anvendelsesperiode. Omkring årtusindskiftet ses en tendens til, at sanktioner såsom ungdomssanktion og tiltalefrafald med vilkår om ungdomskontrakt, der har elementer af diversion, kun anvendes i en begrænset periode og i et begrænset omfang efter deres indførelse. Det tyder altså på, at 'holdbarheden' på den relativt brede palette af sanktionstyper, som er målrettet børn, lader til at være ganske kort. Hvorfor disse sanktionstyper ryger i glemmebogen, kan vi ikke sige med sikkerhed, men man kan reflektere over, hvorvidt det kan føre til en slags konkurrence, at flere sanktionstyper kan anvendes for samme strafbar handling og kan indeholde (delvis) lignende tiltag. Det præcise anvendelsesområde for de forskellige sanktionstyper; bøde, tiltalefrafald, tiltalefrafald med vilkår om ungdomskontrakt, og betinget frihedsstraf med vilkår, herunder vilkår om UKN, er ikke klart defineret. Det kan resultere i en usikkerhed om, hvornår de specifikke

sanktionstyper bør tages i brug, og medføre at sanktionstyperne udkonkurrer hinanden på skift, og indirekte giver forrang til de 'klassiske' strafferetlige sanktioner tiltænkt voksne såsom betinget og ubetinget fængselsstraf.

I takt med at tiltalefrafald er tæt på at forsvinde som sanktion mod børn, møder børn især efter årtusindskiftet i stigende grad hårdere sanktioner, hvor særligt betingede frihedsstraffe, men også ubetingede frihedsstraffe fylder mere i det samlede sanktionsbillede. Det hænger utvivlsomt sammen med, at der i den sammenfaldende periode som nævnt kan identificeres en udvikling mod mere alvorlig ungdomskriminalitet, som bliver begået af relativt få børn, der udgør en hård kerne. Denne forklaring, på hvorfor de hårdere sanktionstyper vinder større terræn efter årtusindskiftet, kan dog langt fra stå alene, for udviklingen er tilnærmelsesvis den samme, selvom vi udelukkende fokuserer på ejendomsforbrydelser, der dels anses som en 'mildere' forbrydelse end voldsforbrydelser, og dels anses som en kriminalitetstype, der falder inden for anvendelsesområdet for tiltalefrafald. Vi finder altså, at der sker et markant fald i anvendelsen af tiltalefrafald mod børn for ejendomsforbrydelser i perioden 1980-2000, ligesom nye sanktionstyper målrettet børn også kun anvendes i en begrænset periode og i et begrænset omfang for ejendomsforbrydelser. Selv når der er tale om mildere forbrydelser, er tiltalefrafald således ved at gå i glemmebogen. Det, der imidlertid gør billedet en smule utydeligt, er, at mens særligt betingede frihedsstraffe overtager anvendelsen af tiltalefrafald i det generelle billede, stiger anvendelsen af både bødeafgørelser og betingede frihedsstraffe i takt med, at anvendelsen af tiltalefrafald falder for ejendomsforbrydelser. Det er værd at bemærke, at antallet af fældende afgørelser for ejendomsforbrydelser falder betydeligt set over hele perioden, og at antallet og omfanget af både betingede frihedsstraffe og bødeafgørelser stiger tilsammen stort set tilsvarende, som omfanget af tiltalefrafald falder. Dette kan betyde, at både bødeafgørelser og betingede frihedsstraffe bliver anvendt i større omfang mod børn for ejendomsforbrydelser end tidligere, og at dette sker på bekostning af tiltalefrafald med vilkår – og det til trods for at tiltalefrafald med vilkår netop er inden for anvendelsesområdet for ejendomsforbrydelser, især rettet mod børn, og netop indeholder elementer af diversion, som anbefalet i Børnekonventionen. Under alle omstændigheder fylder de 'klassiske' strafferetlige sanktioner tiltænkt voksne mere i det samlede billede – også når børn begår strafbare handlinger i den mildere ende af straffeskalaen. Derfor bliver børn i højere grad end tidligere også ramt af mange af de (u)tilsigtede virkninger, som følger af de såkaldte 'voksen-straffe,' såsom lange sagsbehandlingstider, pålæg af sagsomkostninger og eventuelt en plet på straffeattesten (se også Jørgensen et al: Når børn og unge pålægges sagsomkostninger i straffesager (i nærværende udgivelse), Jørgensen og Olesen, 2021; Olesen, 2013; Olesen et al., 2020; Pager, 2003; Storgaard, 2009). (U)tilsigtede følgevirkninger ved at blive idømt 'voksen-straffe' vil således alt andet lige kunne betragtes som

ekstra straffende for børn, da de kan virke ødelæggende for børnelivet og dermed underminere børns særlige menneskeretlig beskyttelse.

Spørgsmålet er derfor, om det danske straffesystems tilgang til børn mestrer den vanskelige opgave med på den ene side at møde børn med særligt tilpassede sanktionstyper og på den anden side sikre, at disse ikke indebærer en svækkelse af barnets retlige stilling. Dette er en problemstilling, der gentagne gange er blevet rejst i Danmark, f.eks. i forbindelse med indførelsen af ungdomssanktionen og for nylig med indførelsen af betinget eller ubetinget frihedsstraf med vilkår om UKN og herunder muligheden for et forbedringsforløb. Disse tiltag kan betragtes som forsøg på at tilrettelægge individuelle forløb for børn, der bidrager til, at barnet kommer på 'rette spor', men samtidig befinder tiltagene sig i et grænsefelt mellem straf og social indsats (Storgaard, 2022), hvilket udfordrer hensynet til proportionalitet og retlige garantier (Feldtmann, 2020). De mange sideløbende og til tider overlappende forløb og tilsyn, der kan indgå i børnenes sanktionstyper, er sjældent koordineret, hvilket udfordrer Børnekonventionens krav om et sammenhængende system, der er tilpasset børn.

Konkluderende bemærkninger

Danmark er gentagne gange blevet kritiseret for måden, som børn kan blive sanktioneret på i det danske enstrengede straffesystem, og samlet set kan det konstateres, at Børnekonventionens krav om et velovervejet og sammenhængende system for børn, der har begået strafbare handlinger, udfordres af den danske model. Det er tydeligt, at børn mødes af et komplekst system, som i sin kerne er blevet udviklet for voksne. De særlige sanktionstyper, som eksplicit er udviklet for børn har – i hvert fald delvist – kun en begrænset levetid, og de er med tiden blevet afløst af mere 'klassiske' sanktionstyper. Dermed tegner der sig et billede af, at 'klassiske' sanktionstyper, som er udviklet til voksne, spiller en mere central rolle i tilgangen til børn. Dette billede er dog komplekst, men noget tyder på, at 'the punitive turn, Nordic style' begyndte at have en afsmittende effekt på børn i konflikt med straffeloven efter årtusindskiftet. Hvor børn i konflikt med den danske straffelov tidligere kun i yderst begrænset omfang blev straffet med 'klassiske' sanktionstyper, bliver børn i stigende grad mødt med mere 'voksen-straf'.

Kontaktoplysninger

Kasper Jørgensen: kajo@law.aau.dk

Annette Olesen: aol@socsci.aau.dk

Lene Wachter Lenz: lwl@law.aau.dk

Birgit Feldtmann: bfe@law.aau.dk

Litteraturliste

- Andersson, R (2019) Debat. En kommentar til Henrik Tham. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*. 106(2), 266–271. <https://doi.org/10.7146/ntfk.v106i2.124790>
- Balvig, F (2011) Lovlydig ungdom. Glostrup: Det Kriminalpræventive Råd.
- Balvig, F, Gunnlaugsson, H, Jerre, K, Tham, H & Kinnunen, A (2015) The Public Sense of Justice in Scandinavia: A Study of Attitudes Towards Punishments. *European Journal of Criminology*, 12(3), s. 342-316. <https://doi.org/10.1177/1477370815571948>
- Balvig, F & Kysgaard, B (2009) *Man anmelder da vold? En analyse af ændringer i anmeldelsestilbøjeligheden for vold*. Københavns Universitet.
- Banakar, R. & Travers, M (2005) *Theory and Method in Socio-Legal Research*. Oxford, Hart Publishing.
- Barten, U & Feldtmann, B (2017) Menneskerettigheder. I Schaumburg-Müller, A., Harhoff, F., Feldtmann, B & Daniel, TB *Folkeret*. Hans Reitzels Forlag.
- Cahill-O'Callaghan, R & Mulcahy, L (2022) Where are the numbers? Challenging the barriers to quantitative socio-legal scholarship in the United Kingdom. *The Journal of Law and Society*. 49(s1): s105-s118. <https://doi.org/10.1111/jols.12376>
- Christensen, J M & Madsen, R M (2021) Ret og Samfund – Samfund og ret: Retssociologisk metode i juridisk forskning i Christensen, J M, Hermann, R J, Holtermann. J & Madsen, R M (red.) *De juridiske metoder: 10 bud*. Hans Reitzels Forlag.
- Clausen, S, Djurhuus, M & Kyvsgaard, B (2009) *Udredning til brug for Kommissionen vedrørende ungdomskriminalitet*. København: Justitsministeriets Forskningskontor.
- Danmarks statistisk (2006) *Teenage-kriminelle får oftere frihedsstraf*.
- Elholm, T (2020) Straffeteorier og kriminalisering. I Baumbach, T & Elholm, T *Strafferettens almindelige del*. DJØF Forlag, s. 45-80.
- Elholm, T (2021) The Emotional Component of Proportionality. I Billis, E, Knust, N & Rui, JP (red.) *Proportionality in Crime Control and Criminal Justice*. Hart Publishing, s. 79-99. <https://doi.org/10.5040/9781509938636.ch-005>
- Feldtmann, B (2020) Children in Conflict with the law. I Schulz, T, Mørk, A & Hartoft, H (red) *Children's Rights; The Convention on the Rights of the Children in Danish Law*. DJØF Forlag.
- Fornes, I (2021) *Straff av barn*. Gyldendal.
- Hamilton, C (2014) Reconceptualizing Penalty: Towards a Multidimensional Measure of Punitiveness. *The British Journal of Criminology*. 54(2): 321-343. <https://doi.org/10.1093/bjc/azt075>
- Haverkamp, R (2007) Neuere Entwicklungen im Jugendstrafrecht in Schweden und in Finnland. *Rect der Jugend und des Bildungswesens*, 55(2): 167-190. <https://doi.org/10.5771/0034-1312-2007-2-167>
- Institut for Menneskerettigheder (2019) *Menneskerettigheder i Danmark 2019. Beretning til Folketinget*.
- Justitsministeriets Forskningskontor (2010a) *Udviklingen i omfang og art af ungdomskriminalitet 1999-2008*. København. Justitsministeriets Forskningskontor.
- Justitsministeriets Forskningskontor (2010b) *Udviklingen i omfang og art af ungdomskriminalitet 2000-2009*. København. Justitsministeriets Forskningskontor.
- Justitsministeriets Forskningskontor (2011) *Udviklingen i omfang og art af ungdomskriminalitet 2001-2010*. København. Justitsministeriets Forskningskontor.
- Justitsministeriets Forskningskontor (2012) *Omfang og art af kriminalitet begået af 14-årige*. København. Justitsministeriets Forskningskontor.
- Justitsministeriets Forskningskontor (2020) *Udvikling i børn- og ungdomskriminalitet 2006-2018*. København. Justitsministeriets Forskningskontor.
- Jørgensen, K, Thage, E & Olesen, A (2023) Når børn og unge pålægges sagsomkostninger i straffesager. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, denne udgivelse

- Jørgensen, K & Olesen, A (2021) Unødigt lang sagsbehandlingstid i danske straffesager: Uformel straf før dom. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, 108(1): 251-266. <https://doi.org/10.7146/ntfk.v108i1.125575>
- Kyvsgaard, B (2001) Samfundssanktioner og samfundstiltag i Danmark. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, 88(2): 94-110. s. 94-110. <https://doi.org/10.7146/ntfk.v88i2.71512>
- Mørk, A & Lindholm, J (2020) CRC Rights in Danish Law: Considerations on Methodology i Schulz, T.; Mørk, A & Hartoft, H, *Children's Rights: The Convention on the Rights of the Children in Danish Law*, DJØF Forlag, s. 29-58.
- Olesen, A (2013) *Løsladt og gældsæt*. København: DJØF.
- Olesen, A, Rosenholm, AB, Jørgensen, K & Trabolt, TH (2020) *Sagsomkostninger i straffesager: Ny viden om et gammelt problem*. Forlag1.dk
- Pager, D (2003) The Mark of a Criminal Record. *American Journal of Sociology*. 108(5): 937-975.
- Pedersen, AJB (2018) Kvantitative kriminalitetsdata. I Hvid, J. M (red) *Metoder i kriminologi*. Hans Reitzels Forlag.
- Pedersen, AJB & Jørgensen, TT (2017) *Ungdomskriminalitet. De mest kriminelle*. Justitsministeriets Forskningskontor.
- Pratt, J, Brown, D, Brown, M & Hallsworth, S (red.) (2011) *The New Punitiveness*. New York: Routledge.
- Stevens, H (2005) *Evaluering af ungdomskontraktordningen*. Justitsministeriets Forskningsenhed
- Storgaard, A (2007) Ungdomssanktion – en straf i forklædning. I Storgaard, A & Møller-Sørensen, A (red.) *Jurist uden omsvøb: Festskrift til Gorm Toftegaard Nielsen*. Christian Ejlertsen Forlag, s. 319-335.
- Storgaard, A (2009) Straffeattester. I Ryberg, J *Løsladt – og hvad så?* København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag, s. 127-138.
- Storgaard, A (2022) Børn og unge imellem hjælp og straf. I Andersson, R & Wahlgren, P (red.) *A Life in Criminology: Festschrift to Jerzy Sarnecki*. Iustus Förlag, s. 173-184.
- Smith, PS & Ugelvik, T (2017) *Scandinavian Penal History, Culture and Prison Practice. Embraced By the Welfare State?* Palgrave Macmillan
- Shammas, VL (2015) *The Rise of a More Punitive State: On the Attenuation of Norwegian Penal*. Oslo Universitet.
- Ugelvik, T & Dullum, J (2011) *Penal Exceptionalism? Nordic Prison Policy and Practice*. Oxford: Routledge.
- Lappi-Seppälä, T (2012) Penal Policies in the Nordic Countries 1960-2010. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 13(1): 85-111. <https://doi.org/10.1080/14043858.2012.740858>
- Lappi-Seppälä, T & Tonry, M (2011) Crime, Criminal Justice, and Criminology in the Nordic Countries. *Crime and Justice in Scandinavia*. 40(1): 1-32. <https://doi.org/10.1086/660822>
- Tham, H (2001) Law and Order as a Leftist Project?: The Case of Sweden. *Punishment and Society*, 3(3): 409-426. <https://doi.org/10.1177/1462474501003003004>
- Tham, H (2019) Straff-välfärdsstaten och kontrolkultur i svensk kriminalpolitik. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*. 106(1): 6-18. <https://doi.org/10.7146/ntfk.v106i1.124721>
- Tham, H (2021) Debat. Har der verklingen inte skett en straffende vändning? *Nordisk Tidsskrift for Kriminallvidenskab*. 106(2): 259-265. <https://doi.org/10.7146/ntfk.v106i2.124789>
- Vestergaard, J (2017) Ungdomssanktioner: socialpædagogisk behandling med et element af fastholdelse. I Minke, LK (red.) *KRIM 50 års kriminalpolitik: Resultater og visioner*, Landsforeningen KRIM, s. 44-64.

Vejledning, meddelelser mv.

Vejledning nr. 119 af 3/7 1998 om ungdomskontrakter.

Vejledning nr. 9142 af 26/2 2019 om indsatser og særlig støtte til børn og unge og deres familier.

Rigsadvokatmeddelelsen (RM) (2023), tilgængelig på anklagemyndighedens vidensbase, www.vidensbasen.anklagemyndigheden.dk/Soeg, senest tilgået januar 2023.
Justitsministeriet (2018) Besvarelse af spørgsmål nr. 208 (Alm. del) fra Folketingets Retsudvalg.
Strafferetskontoret.

Konventioner m.fl.

Committee on the Rights of the Child (2017) *Concluding observations on the fifth periodic report of Denmark* (CRC/C/DNK/CO/5 af 26.10. 2017).
Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (2016) *Concluding observations on the combined sixth and seventh periodic reports of Denmark* (CRC/C/DNK/CO/6-7 af 04.02.2016),
General comment No. 24 (2019) *On children's rights in the child justice system* (CRC/C/GC/24 af 18.09.2019).